

Katsauksia

Viljo Nissilä 1903 – 1986

Viljo Nissilän elämäntie oli koulumiehen, yliopistomiehen ja tiedemiehen tie. Miten niin monta tointa mahtui kulkemaan rinnan ja kasvamaan kukin täysmittaiseksi työsaraksi? Vastausta on etsittävä Viljo Nissilän perusominaisuuksista, joita olivat hyvä fyysinen kunto, herpaantumaton uutteruus yhtyneenä tutkimusintoon ja tinkimätön velvollisuudentunto.

Viljo Nissilä ei juuri pitänyt toimetonta lomaa. Elämään tarvittavaa vaihtelua hän hankki limittämällä opettajan työssä ansaittuihin lomiin tutkijan työn ja tutkijan työhön arkistotutkimuksia, kenttä-tutkimuksia, kirjoittamista. Tutkimusaiheet vaihtelivat erilaisista nimateemoista sukututkimuksiin, koulu- ja osakuntahis-

toriikkeihin, kuvauksiin ja katsauksiin. Kirjoituskoneen raksutus kuului Nissilän päivän ääniin niin kaupunkikodissa kuin kesänviettopaikoissa. Ahkeruuden ilo oli hänelle aito kokemus, ei vanha onnto fraasi.

Viljo Nissilän elämäntyön tulokset koulumiehenä, yliopiston opettajana ja tiedemiehenä eivät ilman velvollisuudentuntoista elämänperusasennetta olisi kasvaneet sellaisiin mittoihin kuin ne kasvoivat. Ne virat, joihin hänet oli nimitetty, hän katsoi ehdottomasti hoidettavikseen loppuun asti. Oppikoulun opettajana hän toimi vuosina 1929–61 eli sotavuodet pois lukien kaikkiaan 28 vuotta, apulaisprofessorina 5 vuotta ja jo eläkeikään ehdittäneenä vielä 2 vuotta nimistöntutkimuksen professorina; kaikkiaan työvuosia kertyi neljäkymmentä. Suomen kielen lehtorin ja apulaisprofessorin viran hoidon ohessa hän antoi opetusta nimistöntutkimuksen dosenttina vuodesta 1948.

Uskollisuus nimistöntutkijan tehtävälle, jonka Nissilä oli saanut ikään kuin perintönä opettajaltaan professori E. A. Tunkelolta, oli samoin itsestään selvä velvoite, jossa ei ollut tinkimisen varaa. Nissilä sisäisti jo varhain tehtäväkseen suomalaisen nimistöntutkimuksen kaikinpuolisen edistämisen; sen huomaa heti hänen ensimmäisestä, Virittäjässä v. 1934 julkaistusta artikkelistaan. Siitä pitäen hän panosti voimansa nimistöntutkimukseen, sen puolesta hän puhui ja kirjoitti »sopivalla ja sopimattomalla hetkellä», kuten hän itse usein asian ilmaisi.

Velvollisuudentunto omaa tutkimus-alaa kohtaan sai hänet Helsingin kaksois-yhteislyseon suomen kielen lehtorin viran ja Helsingin yliopiston dosentin toimen hoidon ohessa suostumaan vuonna 1958 silloisen Sanakirjasäätiön nimistöjaoksen arkistonhoitajaksi ja sittemmin Jyväskylän korkeakoulun apulaisprofessorin ja edelleen Helsingin yliopiston nimistön-tutkimuksen professorin viran hoidon ohessa v. 1967 jatkamaan Suomen nimi-arkiston johtajana. Suostumuksen ehtona oli, että hän sai jättää käytännön johto- ja suunnittelutehtävät kokopäiväisille työntekijöille ja »olla mörkönä taustalla», taas Nissilän omaa sanontaa käyttääkseen. Sil- lä hän tarkoitti nimensä ja arvovaltansa asettamista nimiarkiston käytettäväksi. Tavoitteena oli pohjoismaisten nimiarkis-tojen veroisen laitoksen aikaansaaminen. Käytettävissä ei ollut aikaa kuin 4–5 tuntia viikossa; Jyväskylän vuosina sitä liikenä vain joka toinen viikko. Tuon ajan Nissilä omisti uusien kokoelmien ja kart-tanimistön tarkistukseen sekä vanhan asiakirjanimistön poiminnan ohjaukseen. Näin arkistonjohtotoimi ja tutkimustyö saattoivat muodostaa hedelmällisen sym-bioosin. Kirjoja, artikkeleita, kirja-arvos-teluja, esitelmiä syntyi tiheässä tahdissa 1970-luvun puolimaihien ja vielä sen jäl-keenkin. Painosta Nissilän viimeinen tie-teellinen artikkeli valmistui vuonna 1982.

Viljo Nissilän tutkijan laadulle on omi-naista pysyttely koetellussa metodissa ja konkreettisissa aineksissa. Mielikuvituk-sellisille ajatuksenlennoille ja löyhille rin-nastuksille hän helposti vähän ivalliseen tapaan hymähti; sen huomaa joistakin kirja-arvosteluista ja lehtien palstoilla käydyistä keskusteluista. Omia päätelmiä rakentaessaan Nissilä vyöryttää esiin kaiken tutkittavaan nimeen tai nimiryh-mään liittyvän aineksen ja vielä lisäksi runsaasti vertailumateriaalia. Kansankie-lestä tallennettujen nimitietojen sekä vanhojen arkistotietojen tarkalla esittä-misellä hän ikään kuin tukki tutkimuk-sensa pohjan varmasti pitäväksi: siinä ei saanut olla vuotavia aukkoja. Mukavuut-

ta rakastavalle lukijalle olisi usein riittä-nyt vähempikin dokumentointi, mutta tutkijalle, ennen muuta vastaisille tutki-joille, on käytettyjen tietolähteiden ja ko-ko tutkimuksen taustan laaja esittäminen hyödyllistä. Artikkelit tarjoaa näin tutki-jan oman työn tulokset mutta antaa lisäk-si monesti hedelmällisen pohjan uuden kasvulle.

Viljo Nissilän tutkijankuvasta on ym-märrettävästi aina ensisijaisesti tullut kirrkaaseen valoon hänen tutkimustyön-sä perusta: vuodesta 1931 alkanut ja vuo-teen 1976 pitemmittä keskeytyksittä jat-kunut paikannimien kenttätutkimus. Sit-keästi kylä kylältä, pitäjä pitäjältä Nissilä kävi systemaattisen nimien keruuhjel-man läpi niin monta kertaa ja niin tulok-sekkaasti, että maailmanmestaruus olisi epäilemättä hänen, jos tutkimuksen alalla sellaisia arvoja annettaisiin. Nissilän kenttätöiden tuloksina on arkistoitu 60 000 nimilipun kokoelmat.

Toinen, vähemmälle huomiolle jäänyt puoli Nissilän tutkijankuvassa on hänen lukeneisuutensa ja alan koti- ja ulkomais-ten arkistolähteiden tuntemus. Nissilä tunsu tarkoin itämerensuomalaisia kieliä koskevan etymologisen ja äänehistorialli-sen kirjallisuuden, samoin venäjänkieliset nimistölähteet ja tutkimukset. Vanhempi skandinaavinen ja saksalainen nimistö-tutkimus oli monipuolisesti tukena ja in-noittajana Nissilän omissa töissä, eikä hän jättänyt seuraamatta valppaasti uu-dempaakaan onomastista kirjallisuutta. Tukholman, Lyypekin ja Hampurin his-torillisiin arkistoihin hän teki monia hyödyllisiä tutkimusmatkoja.

Viljo Nissilän kirjallista toimintaa on esitelty Virittäjän lukijakunnalle seikka-peräisesti hänen 60- ja 80-vuotismerkki-päivänsä yhteydessä v. 1963 (s. 271–273) ja 1983 (s. 305–317), joten nyt ei ole tar-peen palata julkaisujen esittelyyn. Hänen kirjoittamiaan kirjoja, tieteellisiä artikke-leita, kirja-arvosteluita ja muita julkaisuja on kaikkiaan 246 nimikettä, noin 4 300 sivua. Nissilän tuotantoa luonnehtivia avainsanoja ovat nimien etymologinen

Katsauksia

tutkimus, eri kielistä suomeen kulkeutuneiden nimiainesten ja nimikerrostumien tutkimus, paikannimien synnyn ja rakenteen tutkimus sekä Karjalan – hyvin laajasti käsitetyn Karjalan – tutkimus. Nissilä toki tutki Hämeen, Keski-Suomen ja Pohjois-Pohjanmaan nimistöä, ja teoksessaan Suomalaista nimistöntutkimusta (1962) hän operoi suurena määrin kokomaan nimistöllä. Mutta oma erityinen sijansa Karjalalla, varsinkin Viipurilla oli Nissilän sydämessä joka suhteessa. Karjalan nimistöä Nissilä itse keräsi eniten, luovutetun Karjalan nimistön tallentamiseksi hän menestyksellisesti kampanjoi, Karjalan nimistä hän teki väitöskirjansa Vuoksen paikannimistö I (1939), Karjalan nimiä käsittelevät hänen myöhempi pääteoksensa Suomen Karjalan nimistö (1975) ja 130-sivuinen merkittävä artikkeli »Suomen Karjalan ortodoksinen nimistö» (1976).

Nissilän tutkimuksille on ominaista päätelmien, omien kannanottojen ja tulosten varovainen, jopa varauksellinen esittäminen. Poikkeuksia on Keski-Suomen pitäjänkirjoissa 1960-luvulla ilmestyneissä populaaritiiteellisissä artikkeleissa. Niissä on paikoin rennompia ote. Yllättävän rohkeilta vaikuttivatkin sitten ajatukset ja oletukset myöhäiskauden tutkimuksessa »Germaanisen nimiaineiston etymologista ryhmittelyä Suomen nimistössä» (1980). Ajatukset ja niiden kirjaanpanot eivät suinkaan olleet vasta 1970-luvulla syntyneitä: ne olivat kypsyneet pitkään tutkijan mielessä ja levänneet välillä pöytälaatikossa, pulpahtaneet kuin koetteeksi esiin jossain varhempaisa tutkimuksessa mutta jääneet vastakaipun puutteessa taas odottamaan. Tyypillistä Nissilän lievää itseironiaa sisältyi hänen sanoihinsa ja hymyynsä, kun hän luovutti nimiarkiston kirjastoon juuri valmistuneen tutkimuksensa: »Nuorena on pakko olla varovainen siinä, mitä esittää. Minun ikääni päässyt voi jo esittää mitä haluaa.» Hän toivoi ajatustensa herättävän keskustelua ja kritiikkiä ja siten vievän tutkimusta taas eteenpäin. Oli on-

nellista, että Viljo Nissilä sai tämänkin tutkimuksensa ajoissa julki ja ehti nähdä sen osaltaan virittävän uusia pohdintoja suomalaisten nimien alkuperästä ja todistusvoimasta.

Nissilä oli puuttunut nimikulttuuria koskeviin kysymyksiin silloin tällöin tutkijanuransa alusta lähtien. Kun hän vuonna 1958 otti vastuun maamme nimiarkiston hoidosta, hän velvollisuudentuntonsa pakottamana alkoi toimia myös nimikulttuurin kohentamiseksi. Edellisvuonna eduskunta oli nimennyt Sanakirjasäätiön nimistöjoaksen asiantuntijaelimeksi, jota viranomaisten oli kuultava nimipäätöksiä tehdessään. Siitä alkoi maamme virallinen nimistöhuolto, vuosien mittaan yhä laajemmaksi ja tärkeämmäksi muodostunut käytännön elämää palveleva asiantuntijantyö. Nissilän työpanos oli tälläkin saralla merkittävä. Hänen ansiostaan maanmittaushallituksen karttojen nimistön tarkistus, jota kyllä satunnaisesti oli tehty ennenkin, tuli säännölliseksi. Paikannimien yleiskielistämisen johdonmukaistamiseksi ja periaatteiden selkiyttämiseksi Nissilä kirjoitti opaskirjansa Paikannimistömme huolto ja suojele (1965). Paria vuotta myöhemmin Nissilä oli mukana Suomen edustajistossa YK:n talous- ja sosiaalineuvoston järjestämässä ensimmäisessä kansainvälisessä paikannimien normaalistamista käsitelleessä konferenssissa Genevessä. Siitä pitäen oma nimistöhuoltomme on liittynyt kansainväliseen yhteistyöhön, jolla on yhteisesti sovitut periaatteet ja yhteisiä kansallisia ja kansainvälisiä etuja palvelevat tavoitteet. Tyypillistä Nissilän tutkijanluonteelle oli jälleen, että voimien ja ajankäytön hajoamisen uhallakin hän katsoi suomalaisen nimistöntutkimuksen edustajana olevansa velvollinen toimimaan myös yhteiskunnan käytännön elämää palvelevassa, usein epäkiitollisessa nimistötyössä.

Yleistä, sanoisinko isänmaallista velvollisuudentuntoa Nissilä osoitti myös siinä, että hän vuodesta 1952 alkaen säännöllisesti ja aktiivisesti osallistui

ICOSin, Kansainvälisen nimistöntutkimuskomitean, järjestämiin kongresseihin. Samasta vuodesta Nissilä oli komiteassa Suomen edustajana, ja hänet valittiin ICOSin 14. kongressissa Krakovassa vuonna 1978 komitean kunniajäseneksi. Hän huolehti pitkään Suomen onomastisten bibliografisten tietojen kokoamisesta kansainväliseen aikakauskirjaan Onomaan. Eri yhteyksissä hän tähdensi kansainvälisten kontaktien luomisen ja jatkuvan ylläpidon tärkeyttä. Nissilä osallistui aktiivisesti myös monien kotimaisten tieteellisten seurojen toimintaan esitelmien pitäjänä ja seurojen julkaisujen avustajana. Hänet kutsuttiin v. 1981 Kotikielen Seuran kunniajäseneksi; seuran aikakauslehdessä Virittäjässä hänen avusteitaan on julkaistu vuosina 1934–70 kaikkiaan 47.

Viljo Nissilää on sanottu karuksi mieheksi. Karu suomalainen hän olikin: hän teki työnsä ahkerasti parhaansa pannen, tavoittelematta valtaa tai julkisuutta. Mutta hänellä oli, ehkäpä juuri muiden maiden nimistöntutkimuksen tuntemuksen perusteella, varmuus nimistöntutkimuksen merkityksestä ja selkeä käsitys onomastiikan tieteidenvälisestä mutta itsenäisestä asemasta. Se tieto antoi hänelle rohkeutta ajaa sitkeästi suomalaisen nimistöntutkimuksen etuja. Siitä hän on saava kiitoksen vielä tuleviltakin sukupolvilta.

Viljo Johannes Nissilä syntyi Ruskealassa 21. elokuuta 1903 ja kuoli Helsingissä 30. heinäkuuta 1986. Hänet siunattiin lepoon 12. elokuuta 1986 Helsingissä Krematorion kappelissa, ja hänen tuhkanansa on kätetty Junneliusten sukhautaan Oulun hautausmaalla.

Eeva Maria Närhi